

James M. Powell, ur., *Innocent III: Vicar of Christ or Lord of the World?*,
The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 1994.,
197 str.

James M. Powell je profesor *emeritus* srednjovjekovne povijesti s američkog Sveučilišta u Sirakuzi. Neka njegova važnija djela su *Anatomy of a Crusade* (1986), za koje je nagrađen od strane Američkog katoličkog povijesnog udruženja, te *Albertanus of Brescia: The Pursuit of Happiness in the Early Thirteenth Century* (1992). Urednik je mnogih izdanja, među njima su *Medieval Studies: An Introduction* (1992), *Muslims under Latin Rule, 1100-1300* (1990) i zbornik o Inocentu III, koji je predmet ovog teksta.

Ovaj zbornik je svoje prvo izdanje doživio 1963. i brojio je deset radova različitih autora. Godine 1994. pojavila se potreba da se sastavi novo izdanje, koje bi obuhvatilo novija istraživanja o temi pontifikata Inocenta III. Novi radovi prikazuju razvoj srednjovjekovnog papinstva, Inocentovu važnost u teologiji, reformne i pastoralne aktivnosti, te sazivanje križarskih ratova. Autori čiji radovi se nalaze u zborniku su: Brenda Bolton, Alexander J. i Robert W. Carlyle, Christopher Cheney, Augustin Fliche, Johannes Haller, Albert Hauck, Friedrich Hurter, Wilhelm Imkamp, Friedrich Kempf, Elizabeth T. Kennan, Achille Luchaire, Michele Maccarrone, Charles H. McIlwain, John C. Moore, Kenneth Pennington, James M. Powell, Brian Tierney i Helene Tillmann.

Tih 18 radova, što izvadaka iz knjiga, što članaka, je podijeljeno u četiri cjeline: *Two views*, *The Vicar of Christ*, *The Priest* i *Innocent III and Secular Rulers*.

Prva cjelina, *Two views*, obuhvaća tri rada starije historiografije, koja predstavljaju onaj polaritet izrečen u naslovu, tj. dvije strane, dva mišljenja o politici Inocenta III koja je shvaćena na dva ekstremna načina. Autor teksta pod naslovom *Innocent III: Victim of Partisan Historians*¹, **Friedrich Hurter**, napisao je biografiju o Inocentu III 1834. godine. Njegov tekst pokušava obraniti Inocenta od napada povjesničara koji ga optužuju za pretjeranu ambiciju. Hurter naglašava sve dobro što je Inocent učinio za svog pontifikata.

Albert Hauck, student Sveučilišta u Erlangenu i Berlinu je djelovao u drugoj polovici 19. stoljeća. Njegovo djelo *Kirchengeschichte Deutschlands* je temeljno djelo o njemačkoj crkvenoj povijesti. Tekst *Innocent III Desired to Rule the World*², koji je preuzet iz tog djela je kritičan o dotadašnjem mišljenju o Inocentu. Autor piše o ideologiji kurije koja se stvarala od Nikole I, Grgura VII, te Inocenta III. Također ističe brojne papine nedostatke, poput nepotizma, te ga jednostavno svrstava u političke pape.

Posljednji autor kojeg urednik predstavlja u ovoj cjelini je **Achille Luchaire**, koji je bio jedan od vodećih francuskih medievista druge polovice 19. stoljeća, te je predavao na Sveučilištu u Bourdeauxu i kasnije u Parizu gdje je naslijedio Fustela de Coulangesa na čelu Katedre za srednjovjekovnu povijest. Njegov tekst *A Realist Ascends the Papal Throne*³ daje opsežan opis događanja u samom početku Inocentovog pontifikata. Donosi

¹ Friedrich Hurter, *Storia di Papa Innocenzo III, IV* (Milan: Battezzati, 1858), 346-349. Preveo urednik.

² Albert Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, IV (Leipzig: Hinrichs'sche Buchhandlung, 1913), 684-691. Preveo urednik.

³ Achille Luchaire, *Innocent III* (Paris: Librairie Hachette, 1905), 1-34. Preveo urednik.

prikaz njegova podrijetla i događanja u Rimu nakon smrti Celestina III, tijek izbora novog pape, postupak ustoličenja Inocenta za novog papu i njegove prve poruke sadržane u pismima odaslanim tijekom prve godine pontifikata.

U drugoj cjelini *The Vicar of Christ* preko radova trojice autora, razmatra se prekid historografske tradicije nakon Prvog svjetskog rata u pogledu analize Inocentovog pontifikata. Prva dva autora su studirali na Sveučilištu Cambridge u drugoj polovici 19. stoljeća. Rad **Alexander J. i Roberta W. Carlylea**, *Judged by God Alone*⁴, analizira Inocentovu politiku u sklopu širih europskih političkih prilika. Autori se referiraju na dekretale u kojima nalaze slučajeve gdje se Inocent uplitao u nesuglasice između vladara zbog sumnje da je u biti problema grijeh. Analiziraju razvoj Inocentove političke moći u odnosu na Grgura VII, te njegovo djelovanje u sukobima Otona IV i Filipa II Augusta. Nadalje objašnjavaju Inocentovu ulogu u vrijeme dinastičkih borbi u Ugarskom Kraljevstvu. Još su navedeni brojni slučajevi Inocentovih intervencija baziranih na tituli Kristovog vikara.

Charles H. McIlwain je predavao na Sveučilištu Harvard, gdje se ponajviše bavio srednjovjekovnom političkom i pravnom teorijom. U kratkom tekstu *To Determine a Matter of Sin*⁵ autor nastavlja mišljenje o eklezioološkoj podlozi Inocentovog djelovanja, te ga pobliže objašnjava na primjeru poništavanja Magna Carta i u analizi tri jurisdikcije izražene u dekretalu *Per venerabilem*.

Cjelina naslovljena *The Priest* obuhvaća radove devet autora. Ti radovi su rezultat otvorenosti istraživanja, koja su se odmakla od političkog gledanja na Inocentov pontifikat. Prvi od tekstova je *The Advocate of Church Reform*⁶, **Augustina Flichea**. On je bio profesor srednjovjekovne povijesti na Sveučilištu u Montpellieru i na Sorboni, glavno područje rada su mu bile gregorijanske reforme. Fliche analizira Inocentovu reformu rimske kurije i katoličkog episkopata. Autor donosi brojne primjere intervencije u izbor biskupa, sa ciljem očuvanja moralne čistoće episkopata, te navodi koncile koji su sazivani po cijeloj Europi gdje su se rimske odluke trebale adaptirati na lokalne zajednice. Glavne teme kojima se autor bavi su moralnost svećenstva, svetost braka (prije svega u slučajevima vladara), kažnjavanje naplate kamata, te osnutak franjevačkog reda.

Michele Maccarrone je bio predavač na Pontifikalnom lateranskom sveučilištu u Rimu. Napisao je nekoliko značajnih djela o papi Inocentu III, te nam iz jednog takvog sveska dolazi tekst *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*⁷. Autor piše o Inocentovim interpretacijama biblijskih tekstova i korištenju istih od strane papa Nikole I i Grgura VII. Nadalje razrađuje papinu implementaciju titule Kristov vikar i problem Kristovog zemaljskog kraljevanja.

Slijedeći autor, **Johannes Haller**, je bio profesor povijesti na Sveučilištu u Tübingenu. On je u tekstu *Lord of the World*⁸ objasnio koliko se Inocent oslanjao na *plenitudo potestatis*.

⁴ A. J. i R. W. Carlyle, *Mediaeval Political Theory in the West*, V (Edinburgh: Wm. Blackwood & Sons, 1903), 151-86.

⁵ Charles H. McIlwain, *The Growth of Political Thought in the West* (New York: The Macmillan Company, 1932), 231-233.

⁶ Augustin Fliche i V. Martin, *Historie de l'Eglise depuis les Origines à nos Jours*, X (Paris: Bloud et Gay, 1950), 156-74, 180-181, 188-193. Preveo urednik.

⁷ Michele Maccarrone, *Chiesa e Stato nella Dottrina di Innocenzo III* (Rome: Lateranum, 1940), 26-31, 37-42. Preveo urednik.

⁸ Johannes Haller, *Das Papsttum*, 2. izd. (Esslingen: Port Verlag, 1962), III, 319-321, 338-357. Preveo urednik.

Nadalje objašnjava kakvo je stanje u Europi nakon smrti cara Henrika VI, te kako Inocent djeluje u borbi za prijestolje između Otona IV i Filipa Švapskog, te kasnije Fridrika II. Uz to prikazuje i ulogu Francuske i Engleske koje su bile veoma snažno uključene u ovaj sukob.

Tekst *Innocent III as Judge*⁹ je rad Briana Tierneya. On je studirao na Sveučilištu Cambridge, te predavao na Američkom katoličkom sveučilištu i na Sveučilištu Cornell. Svoj tekst je posvetio dekretalu *Per venerabilem* i njegovu utjecaju na kanonsko pravo. Autor objašnjava kako su kasniji hierokrati poput Tankreda i Hostiensisa koristili taj dekretal.

Kenneth Pennington je profesor crkvene i pravne povijesti na Američkom katoličkom sveučilištu. Njegov tekst *Innocent III and Canon Law*¹⁰ ispituje kolika je veza Inocenta i Huguccia, za kojeg se smatra da je oblikovao Inocenta kao pravnika, te analizira što je mladi Lotario Conti studirao prije nego što je postao kardinal u Rimu.

Autor teksta *Innocent III as Theologian*¹¹ je **Wilhelm Imkamp**. Doktorirao je na Pontifikalnom gregorijanskom sveučilištu u Rimu, a sada je voditelj njemačkog marijanskog svetišta Maria Vesperbild. On se u svom djelu bavi Inocentovim primatom, kao rimskog biskupa, te njegovom vizijom veze rimske crkve i pape. Također objašnjava kako Inocent terminološki tretira te veze.

Brenda Bolton predaje srednjovjekovnu povijest na Sveučilištu u Londonu. Autorica je rada *Innocent III and the Humiliati*¹². Tekst objašnjava kakva su vjerska skupina i organizacija bili humilijati, te koja je bila papinska politika prema njima. U tom pogledu se daje primjer Lucija III i Inocenta III.

Urednik ovog sveska, **James M. Powell**, je ujedno i autor teksta *Innocent III and the Crusade*¹³. Ovdje je prikazan način na koji Inocent pokušava pokrenuti novi križarski rat. U ovom tekstu se može saznati na koji način su djelovali Inocentovi legati u Francuskoj i Engleskoj, prije svega Robert Courçon i Nikola iz Tusculuma. Uz to je objašnjen novi Inocentov program križarskog rata, implementacija tog programa, te na koji način Četvrti lateranski koncil donosi odluke koje utječu na križarski rat.

Elizabeth T. Kennan je doktorirala na Sveučilištu u Washingtonu, predavala srednjovjekovnu povijest na Američkom katoličkom sveučilištu i bila predsjednica Mount Holyoke koledža. Njezin tekst pod naslovom *The Political Crusades*¹⁴ govori o križarskim ratovima u Europi za vrijeme Inocenta III i Grgura IX. Autorica se bavi političkim implikacijama

⁹ Brian Tierney, "'Tria Quippe Distinguita Iudica. . . ' A Note on Innocent III's Decretal Per Venerabilem", *Speculum*, XCCVII (1962), 48-59. Latinski dio teksta preveo urednik.

¹⁰ Kenneth Pennington, "The Legal Education of Pope Innocent III", *Bulletin of Medieval Canon Law*, ns, 4 (1974): 70-77.

¹¹ Wilhelm Imkamp, *Das Kirchenbild Innocenz' III* (1198-1216) (Stuttgart: A. Hiersemann, 1983), 324-326. Preveo urednik.

¹² Brenda Bolton, "Innocent III's treatment of the Humiliati", u: *Popular Belief and Practice* (Studies in Church History, 8), ur. G. J. Cuming i Derek Baker (Cambridge: Cambridge University Press, 1972), 73-82.

¹³ James M. Powell, *Anatomy of a Crusade, 1213-1221* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986), 33-47.

¹⁴ Elizabeth Kennan, "Innocent III, Gregory IX, and Political crusades: a Study in the Disintegration of Papal Power", u: *Reform and Authority in the Medieval and Reformation Church*, ur. G. F. Lytle (Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 1981), 15-35.

križarskog rata protiv albižana i misionarstvom, te kasnijim križarskim ratovanjem na sjeveru Europe, od Utrechta, Bremena i na Baltiku, a na kraju i sa sukobom Grgura IX i Fridrika II.

Posljednja cjelina nosi naslov *Innocent III and Secular Rulers*. Donosi nam radove četiri autora. **Christopher Cheney** je bio profesor srednjovjekovne povijesti na Sveučilištu Cambridge. Njegov tekst *England and France*¹⁵ se bavi odnosom Inocenta III i kraljeva Rikarda i Ivana, na način da netrpeljivost od strane engleskih vladara stavlja u kontekst njihovog anžuvinskog podrijetla i njihovog oca Henrika II.

John C. Moore je profesor *emeritus* povijesti na Sveučilištu Hofstra. Autor je teksta *Sardinia and the Papal State*¹⁶. Djelo se bavi potezima Inocenta III u svrhu dobivanja vlasti u Toskani i na Sardiniji. Njegovo djelovanje stavlja u kontekst stanja njemačkih zemalja u odnosu na Papinsku Državu, te prikazuje do kojih je mjera Inocent bio spreman ići za postizanje cilja.

Slijedi tekst *Innocent's Claim to Power*¹⁷. Njegov autor **Friedrich Kempf** bio je jedan od vodećih stručnjaka o temi papinstva u srednjem vijeku, te je predavao na Pontifikalnom gregorijanskom sveučilištu. Tema rada je Inocentovo posezanje za svjetovnom moći. Autor prikazuje papinu osnovu za tim potezima, a na primjeru odnosa sa njemačkim, francuskim i engleskim vladarima prikazuje snagu njegove pozicije izražene u dekretalima. Tu se prije svega ističe već spominjani *Per venerabilem*.

Posljednji tekst ovog zbornika je tekst *The Man*¹⁸. Autorica **Helene Tillmann** je doktorirala na Sveučilištu u Bonnu. Njezin rad opisuje kakav je čovjek bio Inocent III. To je prikazano na temelju izvješća Geralda iz Walesa. Opisane su situacije gdje se papa šali i iskazuje svoj smisao za ironiju, te je istaknut njegov stil pisanja bula.

Ovaj svezak omogućuje upoznavanje sa širokim izborom literature koja se bavi Inocentom III. Sa 197 meko ukoričenih stranica nije preopširan, te je pristupačna verzija mnogih radova eminentnih autora europske i američke historiografije. Urednik je u uvodu (1-9 str.) dao kratak prikaz Inocentovog pontifikata i komentar kretanja historiografskih istraživanja na istu temu, uključujući i tekstove sadržane u ovom izdanju. Na posljednjim stranicama knjige se nalazi glosar (185-186) s objašnjenjima nekih termina važnih za izdanje, prijedlozi za daljnje čitanje (187-189) koji daju velik izbor literature, od kritičkih izdanja izvora do biografija Inocenta III. Urednik je napisao nešto kratko o svim autorima u zborniku (191-192), te o sebi i knjizi (197). Također je uvrstio indeks (193-196) s navedenim važnim osobama i pojmovima.

Ovaj svezak je vrijedan doprinos proučavanju Inocenta III jer nam daje priliku da na jednom mjestu suprotstavimo mišljenja različitih historiografskih škola, različitih nacionalnih škola i na kraju razvoj tih radova od 1858. do 1987. godine. Nakon ovog izdanja je izdano još nekoliko svezaka o Inocentu III, a zasigurno će ih u budućnosti biti još. Razlog

¹⁵ C. R. Cheney, *Innocent III and England* (Stuttgart: A. Hiersmann, 1976), 271-274.

¹⁶ John C. Moore, "Pope Innocent III, Sardinia, and the Papal State", *Speculum* 62 (1987): 81-101.

¹⁷ Friedrich Kempf, S. J., "Innocenz III", u: *Das Papsttum I: Von den Anfängen bis zu den Päpsten in Avignon*, ur. Martin Greschat (Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1985), 196-207. Odabrani tekst 197-201. Preveo urednik.

¹⁸ Helene Tillman, *Papst Innocenz III* (Bonn: Ludwig Rohrscheid GmbH., 1954), 233-242, 255-257. Preveo urednik.

tomu je da su istraživanja o ovom papi iznimno zanimljiva. Po mnogima je Inocent III najmoćniji papa srednjeg vijeka. Možemo primijetiti kako se historiografija u 20. stoljeću odmaknula sa strogo političkog gledanja na Inocentov pontifikat, te je odlučila sagledati i druge aspekte njegove vlasti i njega samoga kao osobu. Zbog svega navedenog *Innocent III* je iznimna knjiga koja može zanimati sve koji se bave papinstvom, crkvenom poviješću, srednjim vijekom, ali i teologijom i djelomice istraživanjem svakodnevice.

Igor RAZUM,

Gherardo Orthalli-Giorgio Cracco-Gaetano Cozzi-Michael Knapton,
Povijest Venecije svezak 1., Zagreb: Antibarbarus, 2007, 638 str.

Gaetano Cozzi-Michael Knapton-Giovanni Scarabello, *Povijest Venecije svezak 2.*, Zagreb: Antibarbarus, 2007, 734 str.

Objavlivanjem dvaju svezaka Povijesti Venecije iniciranih od strane torinske izdavačke kuće UTET 1986. godine te konačno objavljenih u prvoj verziji 1992. godine, izdavačka kuća Antibarbarus, u suradnji sa Sveučilištem Jurja Dobrile iz Pule, na neki je način zatvorila krug publiciranja kapitalnih djela vezanih uz povijest Mletačke Republike na hrvatskom jeziku. Objavljivanje prve studije o mletačkoj povijesti pokrenula je izdavačka kuća Tipex, objavivši 2006. godine Diehlovu *Mletačku Republiku*, izvorno objavljenu 1911. godine, nakon čega je krajem 2007. godine u izdanju Golden Marketinga izašla Laneova *Povijest Mletačke Republike*, izvorno tiskana 1974. godine, da bi se početkom 2008. godine u knjižarama našla i dvosveščana *Povijest Venecije*, na kojoj su radili eminentni mletački povjesničari, obrađujući teme iz vlastitog područja istraživanja.

Izdavanjem navedenih naslova hrvatska historiografija konačno je dobila relevantnu literaturu na temu mletačkih historiografskih istraživanja.

Prvi svezak *Povijesti Venecije* prati povijest grada i republike od utemeljenja Venecije do 1517. godine. Utemeljenjem grada i njegovim ranim razvojem bavi se Gherardo Orthalli u tekstu naslovljenom **Venecija od početaka do Pietra II. Orseola** (str. 15-101), podijeljenom u tri velika poglavlja *Rađanje druge Venecije* (str. 17-38), *Stjecanje autonomne dimenzije* (str. 47-73) te *Doba Candiana i Orseola* (str. 75-92). U prvom poglavlju pratimo pregled naseljavanja grada, njegovo laviranje između Langobarda i Bizanta, organizaciju društveno-gospodarskih aktivnosti, crkvena previranja između Akvileje i Grada te stjecanje prvih oblika autonomije i pojave prvih duždeva, s naglaskom na političke događaje. Drugo poglavlje ukazuje na osjetljiv položaj Venecije u franačko-bizantskom sukobu, koji je završio učvršćivanjem bizantskog utjecaja u sve samostalnijoj Veneciji, crkveno odvajanje Istre, premještanje gradskog središta na Rialto, pojavu prve plemićke obitelji Particijaka, utemeljenje kulta svetog Marka, početni razvoj trgovine, pojavu konkurenata na Jadranu, Saracena i Slavena te na kodificiranje izbora kneza. Treće poglavlje bavi se ponajprije

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 41

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2009.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 41

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u studenome 2009. godine

Naklada

400 primjeraka